

Splněný sen o Tróji

Těsně před začátkem nového akademického roku spatřila světlo světa nová archeologická publikace, monografie *Troia VI Früh und Mitte. Keramik, Stratigraphie, Chronologie*, jejímž autorem je docent Peter Pavúk, ředitel Ústavu pro klasickou archeologii Filozofické fakulty UK. Kniha vyšla v řadě Studia Troica Monographien, Rudolf Habelt Verlag, Bonn a zájemci se v ní mohou seznámit nejen s keramikou období rané a střední Tróje VI (ca. 1750 až 1400 př. Kr.), ale i osídlením trójského pahorku Hisarlik v tomto období obecně. Práce nově interpretuje výsledky předchozích výkopců již od dob slavného Heinricha Schliemanna a precizuje chronologické zařazení jednotlivých stavebních fází, a to i za použití početných radiouhlíkových dat. Závěrem ukotvuje trojský kulturní vývoj v širším kontextu doby bronzové.

Starověká Trója/Ilion dnes leží v severozápadní Anatolii, v provincii Çanakkale. S výzkumy zde již roku 1865 započal Frank Calvert a od roku 1868 Heinrich Schliemann. V jejich stopách pokračovali pak Wilhelm Dörpfeld a Carl Blegen a od roku 1988 Manfred Korfmann, Brian Rose a následně Ernst Pernicka. Docent Pavúk vypráví o svém výzkumu v Tróji i o nové knize.

Jaké byly počátky vašeho působení v Tróji?

Poprvé jsem se do Tróje na výzkum vypravil roku 1995 jako student druhého ročníku pravěké a klasické archeologie v Praze a následně byl přizván ke spolupráci i v letech dalších. Profesor Korfmann, který zde v té době vykopávky vedl, byl přesvědčen, že opravdu kopat umí jen jeho vlastní studenti, ostatní tak dostali na starost keramiku a jiné nálezy. Mně keramika ale velice bavila a už jsem u ní zůstal.

Pracoval jste v místě výzkumů H. Schliemanna, W. Dörpfelda a C. Blegena. Existuje metodologický rozdíl mezi německým a americkým archeologickým přístupem?

To určitě ano! (usměv). V Tróji ale, když už vzpomeneme tato jména, existuje spíš rozdíl časový. Heinrich Schliemann byl úplně první generace novodobých archeologů a po dobu vykopávek v Tróji se vlastně sám učil, takže jeho první publikace a první léta kopání nebyly úplně optimální, ale ke konci vykopávek se již vypracoval na úroveň svých tehdejších kolegů. Trója samotná je tell, tedy sídelní pahorek o výšce 16 metrů, a Schliemannův řez je v něm dodnes vidět. Kopal trochu jako bagr, z boku, všechno se ale snažil dokumentovat. Pozdější vykopávky byly spíš plošné, a hlavně se postupovalo stratigraficky, shora dolů.

Ve své práci jste ustanovil čtyři keramické fáze v rámci Tróje VI, poslední část Tróje VI a VIIa zpracovávala Wendy Rigter. Spolupracovali jste spolu?

Wendy je kolegyně z Holandska, do jisté míry jakoby moje starší sestra. Když jsme pak hledali témata doktorských prací, mě více zajímaly počátky, takže jsem zpracoval počátek a střední Tróju VI, ona pak období následující. Pracovali jsme ale vedle sebe a navzájem svůj keramický materiál znali a konzultovali.

Dvě z keramických fází Tróje VI jsou vaším přínosem. Setkal jste se někdy s nesouhlasem nebo jinými názory?

Ne, měl jsem tolik materiálu, že jsem měl vždy dostatek argumentů (smích). Sám tomu číslu nemůžu uvěřit, 30.000 zlomků keramiky za čtyři sezóny, každá po třech měsících. Měl jsem štěstí v tom, že v daném regionu nikdo přede mnou nepracoval s tak obsáhlým korpusem.

Které typy keramiky nejlíp vypovídají o životě v Tróji VI?

V principu je třeba říct, že keramika je vděčný artefakt. Když se rozbije, vyhodí se, protože nemá jiné použití, ale poté, uložená v zemi, má velmi dobrou životnost. Trójská keramika není zdobená, a většina je navíc šedá, takže celkově je to vskutku monochromní, což většinu keramologů přede mnou odradilo. Zajímavé je, a toto zjištění je mým přínosem, že možná právě kvůli své nezdobnosti se keramika v Tróji pravidelně vyvíjela typologicky, ve smyslu tvarů nádob. Prakticky každých 100 let se objevuje úplně nový stolní set, což mi ulehčilo definování keramických fází a následně synchronizaci stavebních horizontů u sond, které nebyly stratigraficky propojené. Většinou je trójská keramika tedy šedá, dotáčená na kruhu, velmi pečlivě hlazená, částečně leštěná a někdy imituje metalické tvary. Šedá má možná připomínat stříbro, béžová zlato a červená měď.

Byla trójská keramika rozšířená i jinde?

Zde se dostáváme na hranici politiky a různých interpretací. Podobná šedá keramika se nacházela v Řecku, a archeologové si léta mysleli, že oba typy spolu souvisejí a že tato skutečnost má spojitost s příchodem Řeků. Dnes už víme, že se jednalo o oddělené události, šedá keramika v Řecku totiž začíná už na konci 3. tisíciletí př. Kr. a šedá v Turecku až o téměř 500 let později. Zajímavé je, že zrovna z období konce Tróje VIIa máme doložený export nádob z Tróje na Kypr a do Syropalestiny. Chemickými rozbory máme ověřeno, že se opravdu jedná o trójské zboží. Uvažovalo se tak o exodu po Trójské válce, na této úrovni se však pohybujeme v rovině mýtů.

Jistě existují i importy.

V Tróji se našlo poměrně dost importů z východořeckých ostrovů, hlavně ze Samothráké. Následují pak importy mykénské zdobené keramiky, povětšinou z řecké Argolidy, míň početné jsou pak dovozy z Kréty, z Dodekanés a Milétu. Poměr importů

k domácí produkci ale nikdy nepřesáhl 5 %.

Ve vaší knize se poprvé objevují plány trojské citadely, které mohly být publikovány díky novým analýzám starších výzkumů. Bylo náročné propojit samotnou citadelu s okolním osídlením?

Problém byl v tom, že existovaly jen plány pro citadelu, ale zároveň probíhaly výzkumy i v dolním městě. Jednotlivé archeologické sondy nebyly fyzicky/stratigraficky propojené, takže se dalo těžko říci, která vrstva v jedné sondě odpovídá vrstvě v sondě jiné. Díky stanovení čtyř keramických fází se podařilo korelovat stratigrafické sekvence a následně spolu s analýzou staršího publikovaného materiálu bylo možné upravit datování pro vykopávky pánů Blegena a Dörpfelda, v některých případech i Schliemanna. Podařilo se nám tak vyrobit celkový plán Tróje VI, a to po jednotlivých keramických fázích.

Jaká jsou specifika terénní práce v této oblasti?

Trója se nachází v severozápadním Turecku. Zdejší krajina není tak vzdálená naší, i když je sušší a vyskytuje se zde obrovské množství hmyzu, který jsme často nedokázali ani pojmenovat. Kromě bodavého hmyzu byli našimi souputníky i obrovští pavouci. Při práci jsme neslyšeli sovy jako svého času Heinrich Schliemann, ale pouze klepání zavlažovacích zařízení na okolních bavlníkových polích (smích).

Čím jste se zabýval poté? Zůstal jste věrný keramickému materiálu?

Po patnácti letech práce v Tróji jsem se přirozeně snažil změnit téma. Přesunul jsem se na nedaleké ostrovy, převážně ostrov Samothráké, ale zpracovával jsem také materiál z Lesbu a Chiu, keramiku, kterou jsem znal už v podobě importů v Tróji. Dlouhodoběji jsem se taky věnoval střednímu Řecku, které ovlivnilo počátek Tróje VI, což bylo také podkladem pro mou habilitační práci. Přesunul jsem se na výzkum lokality Kaymakçi, dalšího významného opevněného sídliště z 2. tisíciletí v západním Turecku, který organizují Christina Luke

a Chris Roosevelt z Univerzity v Bostonu (<http://gygaia.org/who-we-are>).

Doc. PhDr. Peter Pavúk, Ph.D.

vystudoval pravěkou, středověkou a klasickou archeologii na Karlově univerzitě v Praze. Doktorská studia strávil na Eberhard-Karls-Universität v Tübingenu a ukončil je hodnocením Magna Cum Laude.

V letech 2009/2010 působil jako stipendista Nadace Alexandra von Humboldt na universitě v Heidelbergu. V roce 2012 byl na Univerzitě Komenského v Bratislavě habilitován v oboru archeologie, od roku 2013 je ředitelem Ústavu pro klasickou archeologii FF UK v Praze. Kromě výzkumu v Tróji se účastnil archeologických výzkumů na ostrově Samothráké, v Pergamu a dalších. Podílel se na řešení řady grantů, aktivně vystupuje na konferencích a publikuje v odborných časopisech. Je spoluautorem monografie *Mittel und spätbronzezeitliche Keramik Griechenlands. Sammlung Fritz Schachermeyr III* (s Barbarou Horejs, 2012) a nové publikace *Troia VI Früh und Mitte. Keramik, Stratigraphie, Chronologie* (2015). Je členem Evropské asociace archeologů a České i slovenské archeologické společnosti.